

ОСОБЛИВОСТІ БОРОТЬБИ З МИТНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ

Вступ. В умовах поглиблення та пришвидшення євроінтеграційних процесів проблеми попередження та виявлення митних правопорушень набувають особливої актуальності. Порухення митних правил, з одного боку, призводять до значних втрат доходів бюджету, а з іншого – значно знижують рівень економічної безпеки держави. **Мета:** дослідження теоретичних та практичних аспектів боротьби із митними правопорушеннями в Україні. **Методи:** логічного і порівняльного аналізу, метод групування. **Результати:** З'ясовано, що порушення митних правил – це протиправні, винні дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Об'єктами порушень митних правил можуть виступати: порядок застосування митного режиму; порядок митного контролю; порядок митного оформлення товарів і транспортних засобів; порядок обкладання податками і зборами та їх сплатою; порядок надання митних пільг і користування ними. Проведено аналіз діяльності митних органів у напрямку боротьби з митними правопорушеннями в Україні. Окреслено шляхи підвищення результативності боротьби із порушеннями митних правил. **Висновки:** Для підвищення результативності боротьби із митними правопорушеннями запропоновано перейти до системи митного пост-аудиту, удосконалити порядок здійснення попереднього документального контролю та механізм визначення митної вартості та країни походження товарів.

Ключові слова: порушення митних правил, боротьба із порушенням митних правил, адміністративні стягнення, митний контроль.

І.А. Гуцул

ОСОБЕННОСТИ БОРЬБЫ С ТАМОЖЕННЫМИ ПРАВОНАРУШЕНИЯМИ В УКРАИНЕ

Введение. В условиях углубления и ускорения интеграционных процессов проблемы предупреждения и выявления таможенных правонарушений приобретают особую актуальность. Нарушение таможенных правил, с одной стороны, приводят к значительным потерям доходов бюджета, а с другой – значительно снижают уровень экономической безопасности государства. **Цель:** исследование теоретических и практических аспектов борьбы с таможенными правонарушениями в Украине. **Методы:** логического и сравнительного анализа, метод группирования. **Результаты:** Выявлено, что нарушение таможенных правил – это противоправные, виновные действия или бездействие, посягающие на установленный законодательством Украины порядок перемещения товаров и транспортных средств через таможенную границу Украины. Объектами нарушений таможенных правил могут выступать: порядок применения таможенного режима, порядок таможенного контроля, порядок таможенного оформления товаров и транспортных средств, порядок обложения налогами и сборами и их уплатой, порядок предоставления таможенных льгот и пользования ими. Проведен анализ деятельности таможенных органов в направлении борьбы с таможенными правонарушениями в Украине. Определены пути повышения результативности борьбы с нарушениями таможенных правил. **Выводы:** Для повышения результативности борьбы с таможенными правонарушениями предложено перейти к системе таможенного пост-аудита, усовершенствовать порядок осуществления предварительного документального контроля и механизм определения таможенной стоимости и страны происхождения товаров.

Ключевые слова: нарушения таможенных правил, борьба с нарушением таможенных правил, административные взыскания, таможенный контроль.

І.А. Gutsul

FIGHT AGAINST CUSTOMS OFFENSES IN UKRAINE

Introduction. In conditions of deepening and accelerating processes of integration the problem of prevention and identification of customs offenses becomes high profile. Violation of customs rules, on one

* Гуцул І.А. – викладач кафедри податків і фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна.

Gutsul I. A. – teacher of Taxation and Fiscal policy Department, Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine.

hand, leads to considerable losses in the income of the budget, and, on the other hand, considerably reduces the level of economic security of the state. **Purpose:** Research of theoretical and practical aspects of fight against customs offenses in Ukraine. **Methods:** Logical and comparative analysis, method of grouping. **Results:** It has been found out that violation of customs rules is an illegal, guilty action or inaction, infringing the order of moving goods and vehicles through customs border of Ukraine established by the legislation of Ukraine. Objects of violation of customs rules can be: order of customs treatment, order of customs control, order of customs registration of goods and vehicles, order of taxation and fees and their payment, order of granting customs privileges and using them. Analysis of activity of customs offices in the fight against customs offenses in Ukraine has been carried out. Ways of increasing efficiency of fight against violations of customs rules have been defined. **Conclusion:** The following measures for increasing efficiency of fight against customs offenses have been suggested: to pass to a system of customs post-audit, to improve a procedure of preliminary documentary control and to apply the mechanism of determining customs cost and the country of origin of goods.

Key words: violations of customs rules, fight against violation of customs rules, official penalties, customs control.

Постановка проблеми. Одним із основних засобів захисту митних інтересів держави є недопущення порушення митних правил, які негативно впливають на соціально-економічні інтереси держави та рівень життя населення. Зважаючи на це, дослідження окремих аспектів діяльності митних органів щодо удосконалення протидії порушенню митних правил в сучасних умовах є вкрай актуальними та потребують спеціальних наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблематика порушення митних правил та протидії таким правопорушенням широко висвітлена у працях вітчизняних науковців, зокрема А.Д. Войцещука, С.Ю. Дьоміної, О.Б. Єгорова, І.О. Іващук, А.І. Крисоватого, Т.В. Курило, В.П. Мартинюка, П.В. Пашка та ін. Так, О.Б. Єгоров групує порушення митних правил за такими ознаками: 1) дії без дозволу митного органу; 2) порушення митних правил, які перешкоджають проведенню митного контролю та митного оформлення, іншої роботи у галузі митної справи; 3) порушення митних правил у зв'язку з переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України; 4) порушення митних правил, пов'язані з неправомірним використанням митних пільг та уникненням від сплати митних платежів [2, с. 140].

Т.В. Курило трактує порушення митних правил як протиправну, винну (навмисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на встановлений порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, здійснення митного оформлення і митного контролю за ними, обкладання митом, податками та митними зборами товарів і транспортних засобів [3, с. 100].

Дьоміна С.Ю. класифікує порушення митних правил в залежності від того, на яку саме складову митної справи посягає те чи інше порушення. Нею виділено дві групи митних правопорушень: 1) порушення митних правил, що посягають на складову митної справи – здійснення митного контролю та митного оформлення; 2) порушення митних правил, що посягають на складову митної справи – нарахування та справляння податків і зборів [4, с. 77].

На думку П.В. Пашка склад порушення включає ознаки, що характеризують зовнішній акт поведінки особи, його спрямованість і наслідки та ознаки, що характеризують самого правопорушника і його психічне ставлення до вчиненого. Відповідно ознаки складу порушення митних правил об'єднуються в чотири групи (елементи), що характеризують: об'єкт порушення митних правил; об'єктивний бік порушення митних правил; суб'єкт порушення митних правил; суб'єктивний бік порушення митних правил [1, с. 450].

Незважаючи на пильну увагу, приділену науковцями порушенню митних правил, теоретичні засади підвищення результативності боротьби із такими порушеннями наразі не можна визнати висвітленими

Мета статті полягає у формуванні класифікації порушень митних правил та визначенні напрямів підвищення результативності боротьби із такими порушеннями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порушення митних правил є адміністративним правопорушенням – це протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, за які Митним кодексом України передбачена адміністративна відповідальність [1, с. 449].

Склад порушення митних правил розуміють як встановлену в адміністративно-правових нормах відповідних статей Митного кодексу України сукупність ознак, які визначають суспільну небезпеку, винність і протиправність діяння, яке тягне за собою застосування адміністративно-правових санкцій, і відрізняють це діяння від інших видів правопорушень. Порушення митних правил, закріплені статтями 458-485 Митного кодексу України, з метою їх соціально-правової характеристики можуть бути згруповані з урахуванням певних критеріїв. Існує декілька наукових підходів до систематизації порушень митних правил на основі різних класифікаційних ознак (рис. 1).

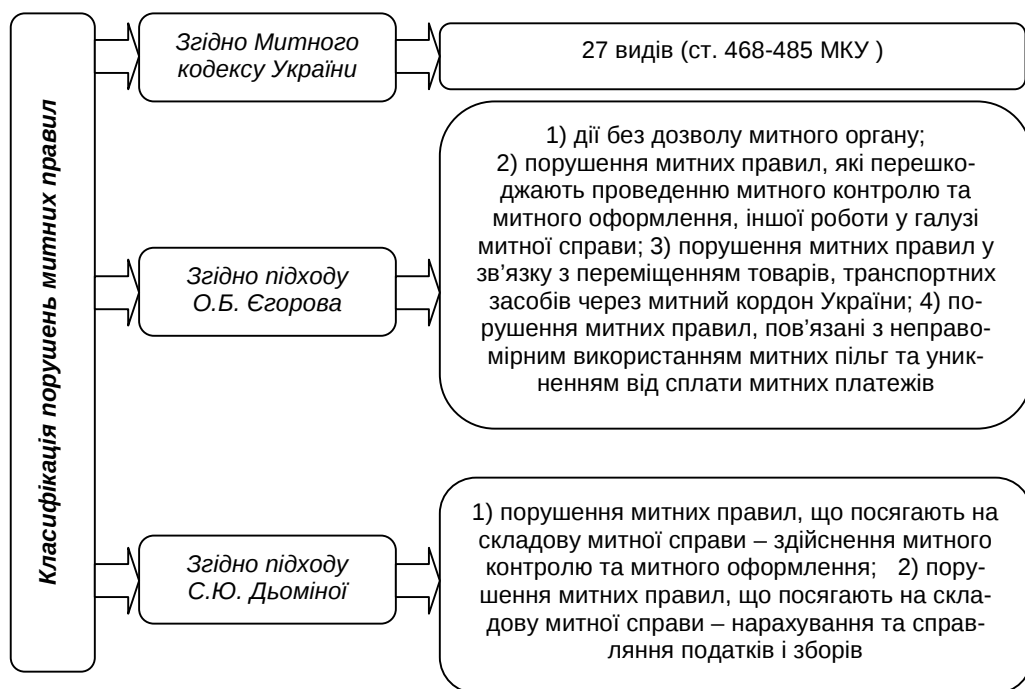

Рис. 1. Класифікація порушень митних правил згідно різних теоретичних та практичних підходів¹

Об'єктами порушень митних правил можуть виступати: порядок застосування митного режиму; порядок митного контролю; порядок митного оформлення товарів і транспортних засобів; порядок обкладання податками і зборами та їх сплатою; порядок надання митних пільг і користування ними. Суб'єктивна сторона порушення митних правил характеризується психічним ставленням суб'єкта правопорушення до протиправної дії (бездіяльності) та її наслідків. Суб'єктивне ставлення може бути у двох формах – у формі умислу та необережності.

За порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення [5] попередження, штраф, конфіскація товарів, транспортних засобів комер-

¹ Розроблено автором.

ційного призначення – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів зі спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувались для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортних засобів, що використовувались для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

Варто зауважити, що попередження та штрафи можуть застосовуватися тільки як основні адміністративні стягнення за порушення митних правил. Конфіскація товарів застосовується як основне та додаткове адміністративне стягнення.

Система адміністративних стягнень, передбачених у главі 68 Митного кодексу України, включає різні за характером і правовими наслідками санкції, що дає змогу використати їх диференційовано з урахуванням характеру вчиненого порушення митних правил, особистості правопорушника. Кожна стаття гл. 68 МКУ «Види порушень митних правил та відповідальність за такі правопорушення» містить чіткі вказівки про міру стягнення, яка підлягає застосуванню за вчинення передбаченої нею дії. Орган, що розглядає справу про порушення митних правил, може призначити тільки те адміністративне стягнення, яке вказане в санкції статті.

На сьогодні відповідальність залишається важливим засобом стримування суб'єктів тих чи інших суспільних відносин від вчинення правопорушення та забезпечує здійснення їхньої діяльності в межах норм чинного законодавства України. Суттєвим досягненням нового Митного кодексу України у сфері боротьби із митними правопорушеннями стала декриміналізація контрабанди та збільшення матеріального навантаження на правопорушників.

Боротьба із недопущенням та усуненням наслідків порушення митних правил на сьогодні є одним із першочергових завдань Державної митної служби України.

За результатами проведених заходів, спрямованих на виявлення та припинення порушень митних правил, протягом 2011 року митними органами України порушено 28353 справ на суму 25,197 млрд. грн., що на 2883 справ та на 5,711 млрд. грн. більше ніж у попередньому 2010 році (табл. 1).

Таблиця 1

Результати роботи митних органів України у напрямку боротьби з порушеннями митних правил у 2009-2011 рр.²

Показник	2009	2010	2011	Темпи росту показника у 2011 р. відносно 2010 р., %
Кількість порушених справ за фактами порушення митних правил, у т.ч.	22005	25470	28353	111,3
кількість справ з реально вилученими предметами порушень	14303	17320	19645	113,4
Загальна вартість порушених справ, млн. грн	14626,7	19486,9	25197,3	129,3
Середня вартість предметів порушень митних правил, тис.грн	664,7	765,1	897,3	117,3
Кількість розглянутих справ про порушення митних правил	5997	6068	6224	102,6
Накладено штрафів за результатами розглянутих справ, тис. грн	4801,2	6006,8	6732,4	112,1
Стягнуто платежів до Державного бюджету України (у результаті накладених штрафів), грн	2896,5	3482,9	4812,8	138,2

² Складено автором за [6, с. 15-16].

Частка справ про порушення митних правил із реально вилученими предметами правопорушень у 2011 р. становила 69% від загальної кількості заведених справ, вартість яких збільшилася на 0,4% у порівнянні з 2010 роком. Середня вартість предметів порушень митних правил у 2011 році склала 897,3 тис. грн (попереднього року 765,1 тис. грн). Найбільшу кількість правопорушень зафіксовано у Чернівецькій обласній митниці – 3868 справ, Чопській – 2915 справ, Південній – 2737 справ.

З метою недопущення порушень, спрямованих на заниження митної вартості органами Державної митної служби України, у 2011 році прийнято 25,7 тис. класифікаційних рішень та класифіковано більше 40 тисяч товарів. У зв'язку з цим, до бюджету держави додатково перераховано 167,4 млн. грн. Як видно з рис. 2, суми донарахованих митних платежів у 2009-2011 рр. зростали досить швидкими темпами. Так, у 2010 році відносно 2009 р. приріст склав 15,2 млн. грн або 16,4%, а у 2011 році відносно попереднього – 59,8 млн. грн. або 55,6%.

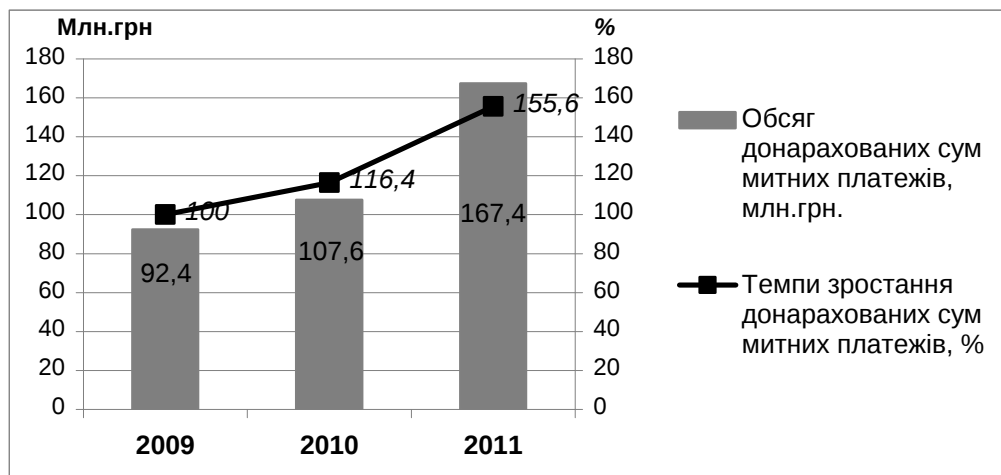

Рис. 2. Динаміка сум додатково нарахованих митних платежів у зв'язку із прийняттям класифікаційних рішень органами Державної митної служби України у 2009-2011 рр.³

У 2011 році митними органами прийнято 2768 рішень із визначення країни походження товару та визнано недійсними 1060 преференційних сертифікатів про походження товару. Направлено на перевірку до уповноважених органів іноземних країн 899 непреференційних сертифікатів походження. У результаті реалізації зазначених заходів отримано додатково 6,2 млн. грн від перевірки походження товарів. У 2011 р. порівняно із 2010 роком ефективність одного рішення з визначення країни походження зросла у 2 рази [6, с. 33].

В межах програми реформування Державної митної служби України відбувається процес скорочення контролюючих заходів та тривалості контрольних дій, одночасно із зростанням їх якості. Так, протягом 2009-2011 рр. відсоток митних оглядів зменшено на 47% у тому числі, при імпорті – на 50% (у 4,2 рази) та при експорті – 49 (у 2,4 рази).

У процесі боротьби із митними правопорушеннями найважливішими, на нашу думку, є превентивні міри. В цьому контексті, з метою недопущення випадків порушення митних правил органами Державної митної служби

³ Складено автором за [6, с. 32].

здійснюються активні дії щодо підвищення податкової культури та налагодження партнерських відносин із суб'єктами господарювання. Держмитслужба проводить широкомасштабну роз'яснювальну кампанію серед платників податків та закликає їх до перегляду зовнішньоекономічної діяльності на предмет повноти декларування елементів митної вартості імпортованих товарів. Так, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності можуть задекларувати усі складові митної вартості шляхом самостійного звернення до митних органів і доплати суми заниженого податкового зобов'язання. Йдеться про добровільне декларування сум роялті, які повинні включатися в митну вартість. У 2008 році платниками податків було самостійно задекларовано у складі митної вартості лише 250 тисяч грн. роялті. Але після проведення митними органами перевірок, про що йдеться в [7], за результатами яких встановлено порушення у частині недекларування сум роялті, цей показник постійно зростає. В 2009 році платниками податків самостійно задекларовано близько 100 млн. грн. роялті у складі митної вартості товарів, в 2010 році – майже 570 млн. грн, в 2011 – близько 700 млн. грн. Внаслідок самостійного декларування роялті та ліцензійних платежів у 2010 році бюджет додатково отримав 147,6 млн. грн, у 2011 році – 172 млн. грн. В 2012 році (станом на 22.04.2012) самостійне декларування роялті склало 184,3 млн. грн. За цей період платниками податків направлено до митних органів уточнюючі розрахунки (стосовно сум роялті, ліцензійних платежів) на загальну суму понад 10 млн. грн., внаслідок чого сплачено митних платежів на суму 1,6 млн. грн, а штрафні санкції склали лише 47,6 тис. грн [7].

Вкрай актуальною на сьогоднішній день є проблема захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України. Протягом 2011 року органами Державної митної служби України здійснено 423 випадки призупинення митного оформлення товарів за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності, що у три рази більше, ніж за 2010 рік. Найбільші темпи росту даного показники за аналізований період зафіксовано у 2010 році відносно попереднього – випадки призупинення митного оформлення за даною підставою зросли на 325,8% або у 4,2 рази. Варто також зауважити, що станом на 01.01.12 р. у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності зареєстровано 367 об'єктів.

Одним із основних засобів підвищення результативності боротьби із порушенням митних правил є удосконалення форм та методів митного контролю на основі використання зарубіжного досвіду. Модернізація системи митного контролю входить до ключових напрямів реформування митної системи України та повинна реалізуватися шляхом: мінімізації митних та прикордонних формальностей; спрощення митного оформлення транзиту товарів; створення комфортних умов для громадян при перетині митного кордону тощо. Також необхідно спростити процедури митного оформлення товарів у напрямку зменшення їх кількості та скорочення часу, сприяння поширенню електронного декларування.

Для виконання завдань, покладених на митні органи України, важливе значення має удосконалення порядку здійснення попереднього документального контролю, що сприятиме розвитку зовнішньоекономічної діяльності, спрощенню контрольних процедур на кордоні, прискоренню товарообігу та привабливості України як транзитної держави.

З метою поєднання захисту економічної безпеки держави та збільшення товаропотоку через митний кордон необхідно застосовувати митний пост аудит – як перехід від тотальної перевірки всіх декларацій суб'єктів ЗЕД до їх вибіркового контролю після факту митного оформлення. Це дасть змогу швидше здійснювати пропуск товарів через митний кордон та ефективніше перевіряти діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для підвищення результативності боротьби із порушенням митних правил, що, в свою чергу, сприятиме розширенню зовнішньої торгівлі, посиленню зовнішньоекономічних зв'язків держави та забезпечить належний рівень її економічної безпеки, необхідно удосконалювати механізм визначення митної вартості та країни походження товарів; підвищувати кваліфікацію працівників Державної митної служби України; використовувати зарубіжний досвід та поглиблювати міжнародну співпрацю у боротьбі із митними правопорушеннями; переходити до методів митного контролю, що базуються на постаудиті та управлінні ризиками.

Література

1. Основи митної справи в Україні : [підручник] / [за ред. П. В. Пашка]. — К.: Знання, 2008. — 651 с.
2. Новий Митний кодекс України. Перевіряємо готовність (інформуємо, запитуємо, відповідаємо) / [під заг. ред. О. Б. Єгорова]. — К.: Консалтинговий центр, 2004. — 159 с.
3. Курило Т. В. Митне право України: навч. посіб. / Т. В. Курило. — Л.: «Новий світ–2000», 2007. — 240 с.
4. Дьоміна С. Ю. Підходи до систематизації порушень митних правил / С. Ю. Дьоміна // Митна справа. — 2010. — № 3 (69). — С. 75-83.
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (редакція від 21.07.2012) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120721>
6. Інформаційно-аналітичні матеріали до заслуховування на засіданні Уряду 01.02.2012 р. Голови Держмитслужби України Калетніка І.Г. з питань діяльності митних органів у 2011 році // Державна митна служба України, 2012.
7. Держмитслужба: Підвищення податкової культури та налагодження партнерських відносин з бізнесом дає свої результати [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної митної служби України. — Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/article?art_id=3297274&cat_id=295923.

References

1. Pashko P. V. *Osnovy mytnoi spravy v Ukraini* [Bases of customs business in Ukraine], Kiev, Znannia, 2008, 651 p.
2. *Novyi Mytnyi kodeks Ukrainy. Pereviriaemo gotovnist (informuiemo, zapytuemo, vidpovidaemo)* [New Customs code of Ukraine. We check readiness (we inform, we ask, we answer)]. Ed. by Yegorov O. B. Kyiv, Konsaltingovyi tsentr, 2004, 159 p.
3. Kurylo T. V. *Mytne pravo Ukrainy* [Customs Law of Ukraine]. Lviv, «Novyi Svit.–2000», 2007. 240 p.
4. Dyomina S. Yu. *Mytna sprava*, 2010, no. 3(69), pp. 75-83.
5. *Mytnyi Kodeks Ukrainy vid 13.06.2012 №4495 -VI* [Customs code of Ukraine 13.03.2012 No. 4495-VI]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120721>
6. Information and analytical materials to hearing at meeting of the Government of 01.02.2012 Chairman State customs service of Ukraine Kaletnik I.G. concerning activity of customs offices in 2011. *Derzhavna Mytna Sluzhba Ukrainy*, 2012 [in Ukr.].
7. Increase of tax culture and developing partnership with business yields the results. The Official site of the Public customs service of Ukraine. Available at: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/article?art_id=3297274&cat_id=295923 [in Ukr.].

© І.А. Гуцул, 2012

Рецензент

д.е.н., проф. І. Р. Бузько

Reviewer

I. R. Buzko
Doctor of Economic Sciences, Professor
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Luhansk, Ukraine